

परमपूज्य सद्गुरु श्रीराधाकृष्ण राघोबा तोरणे यांचे संक्षिप्त चरित्र.

रत्नागिरी जिल्ह्यांतील वेंगुलें येथें राघोबा तोरणे या नांवाचे गौड सारस्वत ब्राह्मण राहात असत. ते फार धर्मनिष्ठ होते व दररोज स्नानसंध्या, देवतार्चन, वैश्वदेव वगैरे ब्रह्म-कर्म शुद्ध भावनेनें यथासांग करीत असत. त्यांचें कुटुंबहि भाविक व प्रेमळ होतें. राघोबा हे सत्यव्रत असल्यामुळें त्यांच्या वाणीस इतकी पवित्रता आली होती कीं, ते जें कांहीं बोलत तें सारें खरें होत असे. त्यांची ईश्वरावर निष्ठा अढळ होती. त्यांना सरकारी लष्करी खात्यांत फिरतीची नोकरी होती. एकदां सिंधप्रांतांत फिरतीवर गेले असतां ते कराचीजवळील एका गांवीं उतरले होते. तो काळ इसवी सन १९ व्या शतकाच्या आरंभाचा असल्यामुळें सुरक्षितपणा म्हणून बिलकूल नव्हता. ते ज्या गांवीं उतरले होते त्या गांवाच्या आसपास असलेल्या डोंगरांत शालिग्राम पूजेसाठीं तुळशी, फुलें वगैरे आणण्यास गेले असतां कांहीं भिळ लोकांनीं त्यांचेवर हल्ला केला. इतक्यांत पांच सहा मुसलमान फकीरवेषानें प्रगट होऊन त्यांनीं भिळांना पिटाळून लाविलें. असो. सद्धर्माचरण, सत्यव्रत व श्रद्धालुपणा यांनीं अतिशुद्ध झालेल्या अशा त्या आईबापांच्या पोटी “ शुद्ध बीजा पोटी । फलें रसाळ गोमटीं ॥ ” ह्या श्रीतुकाराममहाराजांच्या उक्त्यनुरूप शके १७४८ त प्रथम पुत्ररत्न जन्मास आलें; त्यास ‘ राधाकृष्ण ’ असें नामाभिधान देण्यांत आलें. सुमारे तीन वर्षांनीं दुसरें पुत्ररत्न झालें; त्याचें नांव ‘ चिष्णु ’ असें ठेविलें. ह्या दोघां बंधूंचें एकमेकांवरील प्रेम राम-लक्ष्मणांच्या प्रेमासारखें होतें. यथाकाळीं राधाकृष्णांचा व्रतबंध होऊन त्यांचें लग्नही झालें. त्यांना पूर्वपुण्यानें फारच सात्त्विक व प्रेमळ असें कुटुंब मिळालें होतें. त्यांचें शिक्षण वगैरे त्यावेळचे इंग्रजी ४, ५ इयत्तेपर्यंतचें झालें होतें (त्यावेळचे म्हणण्याचा भावार्थ त्यावेळचा मॅट्रीक हा हल्लींच्या बी. ए. च्या तोंडीचा असे), तरीपण ते वडिलांच्या बरोबर फिरतीवर जात असल्यामुळें त्यांना इतर भाषा वगैरेचें ज्ञान प्राप्त झालें होतें.

पुढें वडिलांच्या वशिल्यानें राधाकृष्णांना मुंबई सेक्रेटरीयेट ऑफिसांत, मिलिटरी (लष्करी) खात्यांत नोकरी मिळाली. तेथें ते आपल्या कर्तबगारीनें मोठ्या हुद्यावर चढले. आपली नोकरी इमानें इतबारे बजावून—त्यांना पूर्वसंस्कारानें उपजतांच वैराग्य असल्यामुळें—राहिलेला वेळ ते ईश्वरचिंतनांत घालवीत असत. त्यांची रहाणी साधी होती; पण त्यांचे विचार फारच उदात्त असत (Plain living and high thinking). त्यावेळच्या पद्धत्यनुरूप त्यांचा पोषाख—नेसावयास धारीचें धोतर, अंगांत बाराबंदी बंडी व

लांब आंगरखा, डोक्यावर पूर्वीचें परभी पागोटें, पायीं परभी चढाऊ जोडे-असा असे. ते प्रत्येक गोष्ट इतकी वेळच्यावेळीं करीत असत कीं, त्यांच्या नित्य कार्यक्रमावरून कोणासही आपलें घड्याळ बरोबर लावण्यास हरकत नव्हती, असें म्हटलें तरी चालेल.

वयांत आल्यानंतर श्रीराधाकृष्णांना पूर्वसंस्कारानें परमार्थाची अत्यंत आवड असल्यामुळें ब्रह्मज्ञानप्राप्तीसाठीं सद्गुरुशोधार्थ मुळींच त्रास पडला नाहीं. आद्यसद्गुरु श्रीनारायणमहाराज जालवणकर यांचे पूर्ण स्थितिला पावलेले शिष्य रत्नागिरींत नारायण पेंठेंत राहणारे देवसुखे भिक्षुक ब्राह्मण श्रीनारायणबाबा यांची अनायासें गांठ पडून त्यांचेकडून श्रीराधाकृष्णांना ब्रह्मोपदेश झाला व त्यांच्या समागमांत वैराग्य, अभ्यास व सगुणभक्ति यांच्या बळानें थोड्याच काळांत ते सिद्धदशेस पोहोचले. ते नुसते सिद्धच होते इतकें नव्हे तर नाथद्वयासारखे सिद्धांचे सिद्ध व गुरूंचे गुरू होते (मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये । यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥ भगवद्गीता ७.३०; ऐसे प्राप्त पुरुष येथ । संसारीं नाहीं गा बहुत । हिंडतां अवघ्या जगांत । एखादा कदाचित देखिजे ॥ २२.५७९ एकनाथी भागवत). कारण, तसाच त्यांच्याकडून श्रीबाबांना (श्रीशंकर व्यंकटेश टाकी) जो अखंडानंदानुभव प्राप्त झाला व त्यांच्या कृपेनें जो आनंद त्यांचे शिष्य व प्रशिष्य आज भोगांत आहेत व यापुढें मानवीधर्माच्या प्रसागानें सर्व जगतास प्राप्त होणारें इहपरलौकिक सुख हीच त्यांच्या षड्गुण ऐश्वर्याची साक्ष ! (जो शिष्याचा अनुभव । तेंचि श्रीगुरूचें वैभव ॥ य. दी. ४.११०९.)

श्रीराधाकृष्णांचा स्वभाव फारच मिडस्त होता. आपलें घर बरें कीं आपण बरें. कारण, ते नेहमीं म्हणत असत कीं 'कोण जाणे खरें खोटें । जग चाले उफराटें ॥'. त्यांच्या मिडस्त राहणीची खालील गोष्टीवरून थोडीबहुत कल्पना करतां येते. मुंबईस ते जांबुळ-वाडींत राजाध्यक्षांच्या घरीं माईवर भाळ्यानें रहात असत. पण राजाध्यक्षांना परमार्थाची आवड असूनही या सत्पुरुषांच्या मिडस्त स्वभावामुळें त्यांची खरी योग्यता त्यांच्या मुळींच लक्षांत आली नाहीं. कारण, त्यांनीं ' पुरुषार्थदीपिके ' च्या अर्पणपत्रिकेंत श्रीराधाकृष्णांचें नांव पाहिल्यावर चौकशीअंतीं त्यांना असें समजलें कीं, हे राधाकृष्ण आपले भाडोत्री म्हणून कित्येक वर्षे होते तेच होत. तेव्हां त्यांचा आपला विशेष परिचय असूनही आपणास त्यांच्या संगतीचा लाभ घेतां आला नाहीं, हें आपलें दुर्भाग्य असें त्यांच्या मुखांतून उद्गार निघाले. ते आसेष्टांत फारसे मिसळत नसत. याकरितां शेवटीं जेव्हां त्यांनीं देह ठेविला, तेव्हां त्यांचा अंत्यविधी कसा होईल म्हणून त्यांच्या कुटुंबास मोठी काळजी पडली होती. परंतु भगवत्कृपेनें त्यावेळीं सर्व नातेवाईक मोठ्या प्रेमानें येऊन त्यांनीं तो विधी पार पाडला.

याप्रमाणे श्रीराधाकृष्णांना प्रपंच साधूनही परमार्थाचा लाभ घेण्याची हातोटी उत्तम साधली होती व ती इतरांनाही साधून देऊन अर्थात् आपलें अवतारकार्य पूर्णपणें संपवून श्रीराधाकृष्ण हे माघ शु. २ शके १८०३, तारीख २१।१।१८८२ शनिवार रोजी निजधामास गेले.

श्रीराधाकृष्णांच्या मार्गे त्यांनी लावून दिलेला 'सद्भक्तिमार्ग' त्यांच्याच कृपेने अंधेरी येथें सद्भक्ति-मंदिरांत आजमितीसही चालू आहे. श्रीराधाकृष्णांचा पुण्यतिथ्युत्सव दरवर्षी माघ शुद्ध द्वितीयेस सद्भक्ति-मंदिरांत व त्यांचे नातू श्रीराधाकृष्ण लक्ष्मण तोरणे यांचे येथें साजरा करण्यांत येतो.

श्रीभागवताच्या एकादश स्कंधांतील 'निरपेक्षं मुनिं शान्तं निर्वैरं समदर्शनम्' ह्या श्लोकांत वर्णिलेले परमभागवताचे उत्तमोत्तम पांचही गूण श्रीराधाकृष्णांत पूर्णपणें वास करीत होते. ह्या श्लोकाच्या महत्त्वाबद्दल श्रीएकनाथमहाराज म्हणतात:—

“ ‘निरपेक्षं मुनिं शान्तं’ । हा श्लोक चढे जें हात ।

तें सेवकां सेवी कृष्णनाथ । भवभय तेथ उरे कैचें ॥ ”

श्रीराधाकृष्णांचें वैकुण्ठारोहण होऊन आज बरोबर पन्नास वर्षे झालीं. याकरितां त्यांच्या आपण दररोज म्हणावयाच्या पुढील स्तवनांत आजपासून “वर्षे चाळीस वास तूं करिसी” ह्याच्या ऐवजीं “वर्षे पन्नास वास तूं करिसी” असें म्हणत जाऊं.

आर्या.

राधेसम प्रिय कृष्णा यास्तव नेलें तयीं स्वधामासी ।

‘ माधूर्यरसा ’ सेवुनि वर्षे पन्नास वास तैं करिसी ॥ १ ॥

परमगुरू तूं म्हणुनी केलि असे आजि स्वल्प जी सेवा ।

अर्पण मान्यचि करुनी प्रसन्न होई आम्हांवरी देवा ! ॥ २ ॥

नमुनी अनन्यभावे मागीं आतांचि भक्तिच्या कुसरी ।

देहांतीं बा ! ठावहि हे कल्पद्रुम ! तुझ्याच शेजारीं ॥ ३ ॥

श्रीनारायणबाबा व श्रीराधाकृष्ण तोरणे यांचें स्तवन व प्रार्थना.

अभंग.

नारायण दूजे रत्नागिरीवासी । शरण आद्यांसी आले जेव्हां ॥ १ ॥
दत्त देवें दीला बोध स्वरूपाचा । अनुभव त्याचा देते झाले ॥ २ ॥
परमेष्ठि गुरू राधाकृष्णावरी । कृपेची लहरी सोडती ते ॥ ३ ॥
सद्गुरू शंकरा लाभली ते खूण । घालूं लोटांगण पांचां पायीं ॥ ४ ॥

आर्या.

परमेष्ठि गुरू हो तुम्ही तोषविलें येउनी आम्हां सकळां ।
काढिलि उणिव भरुनि भासतसे जे बहु सदा बाळां ॥ १ ॥
यास्तव नमितों प्रेमें सोडुनि लहरी कृपा आम्हांवरती ।
द्या स्थिति ब्राह्मी तुमची जे दे मुक्तीच भक्तिही अंती ॥ २ ॥

आर्या.

राधेसम प्रिय कृष्णा यास्तव नेलें तयीं स्वधामासी ।
'माधूर्यरसा' सेवुनि वषैं चाळीस वास तैं करिसी ॥ १ ॥
परमगुरू तूं म्हणुनी केलि असे आजि स्वल्प जी सेवा ।
अर्पण मान्यचि करुनि प्रसन्न होई आम्हांवरी देवा ॥ २ ॥
नमुनि अनन्यभावे मागों आतांचि भक्तिच्या कुसरी ।
देहांतीं वा ! ठावहि हे कल्पद्रुम ! तुझ्याच शेजारीं ॥ ३ ॥

श्लोक.

राधेसि अति लुब्ध कृष्ण म्हणती, काव्यें पुराणें जरी ।
गोपींसी तो ब्रह्मचारि म्हणुनी दे वाट गंगा तरी ॥
तैसेंचि निजभक्त द्वेष करिती मारी तयांतें हरी ।
ऐसें तें असुनि पवित्र हृदयीं श्रीवत्स तोही धरी ॥ १ ॥
कामक्रोधविकार तेविं नसती "तात्या" तुम्हां अंतरीं ।
जाणोनि गुज हेंच मागत असों सद्भक्तिच्या त्या परी ॥
जेणें हा जडभास जाउनि स्फुरे सद्भाव तो सत्तरी ।
देवोनी प्रभुचे सहाहि गुण ते ने दिव्य त्याच्या घरीं ॥ २ ॥